

Eurooppalainen kielisalkku vihdoin suomalaisen perusopetukseen!

Ritva Kantelinen, Raili Hildén

Ville kävi Thaimaassa ja puhui viikon englantia eri maista tulleiden kaverien kanssa – ei puhu paljontaan tunnilla. Vilma on vapaa-ajalla innokas verkkokeskustelija monilla kielillä – koulussa kirjoittaminen ei innosta. Janne lukee sci-fiä ranskaksi – läksyjä ei. Leila ei vielä osaa hyvin suomea – swahili, arabia ja ranska sujuvat. Siru ei jaksa tehdä kielioppiläksyjä – pärjää erinomaisesti monikielisessä draamaryhmässä. Miten kielenopettaja voisi huomioida oppitunneilla näkymättömän osaamisen ja tekemisen? Miten eri oppilaiden vahvuudet saataisiin esiin?

Mikä Eurooppalainen kielisalkku on?

Eurooppalainen kielisalkku (EKS, alkuaan European Language Portfolio, ELP) on tehnyt tuloaan eurooppalaiseen kielikasvatukseen vuosituhannen vaihteesta lähtien. Se on yksi Euroopan neuvoston välineistä kansainvälisen liikkuvuuden edistämiseksi. Yksilötasolla salkun tavoite on tukea monikielisyyttä ja monikulttuurisuutta sekä parantaa oppilaan itseohjautuvuutta ja kykyä elinikäiseen oppimiseen. EKS on monimuotoinen näyttekokoelma kielenoppijan osaamisesta ja edistymisestä. Perusideana on, että ”salkku” (paperinen ja/tai sähköinen) seuraa oppijan mukana läpi eri elämänvaiheiden ja työpaikkojen, eri tilanteisiin ja tarpeisiin päivitettyinä.

Kielisalkun kansallisia sovelluksia on laadittu, hyväksytty ja otettu käyttöön kymmenissä Euroopan neuvoston maissa. Vuosina 2001–2010 kansalliset kielisalkkuversiot tuli hyväksyttäväksi keskitetyssä validointiprosessissa. Tuon vuosikymmenen aikana elinikäisen kielenopiskelupolun eri vaiheissa oleville kohderyhmille hyväksyttiin kielisalkkuja yli 30 maassa (ks. lista http://www.coe.int/t/dg4/education/elp/elp-reg/Accredited_models/Accredited_ELP_2010_EN.asp). Vuodesta 2011 lähtien validointiprosessin on korvannut kevyempi rekisteröintiprosessi (self-declaration). Molempien prosessien tehtävänä on taata, että kansalliset kielisalkkuversiot noudattavat Eurooppalaiselle kielisalkulle yhteisesti sovittuja periaatteita ja tunnuspiirteitä.

Suomessa Eurooppalaisen kielisalkun tutkimus- ja kokeilutoiminta on ollut aktiivista 1990-luvulta lähtien (esim. Kohonen 2005). Silti valtakunnallisesti saatavilla olevaa kokonaista kielisalkkuversiota ei ole ollut julkisesti ja vapaasti saatavilla millekään kohderyhmälle. Oppikirjakustantajat tosin ovat omilla materiaaleissaan huomioineet kielisalkkutyöskentelyä satunnaisesti tai systemaattisemmin.

Edellä kuvatusta johtuen Eurooppalaisen kielisalkun hyödyntäminen suomalaisessa perusopetuksessa on vielä varsin vakiintumatonta. Erillisten ”salkkutehtävien” tekeminen ja teettäminen irrallaan kielisalkun tavoitteiden ja perusideoiden kokonaisvaltaisesta hyödyntämisestä ja ymmärtämisestä ei näyntyä mielekkäänä oppilaille eikä opettajille. Tämä taas ei edistä kielisalkkutyöskentelyn leviämistä oppilaitosten arjessa.

Kielisalkku suomalaiseen perusopetukseen

Opetushallituksen tukemana projektityönä on tänä vuonna valmistunut perusopetuksen käyttöön suomalainen versio Eurooppalaisesta kielisalkusta. Kielisalkku käy läpi Euroopan neuvoston edellyttämän rekisteröintiprosessin. Tuotos on määrä julkaista syksyn 2012 aikana Opetushallituksen verkkosivuilla opettajien ja oppilaiden vapaasti käytettäväksi. Kielisalkun lisäksi sivuille tulee erityisesti kielenopettajille suunnattua tietoa eurooppalaisen kielisalkun taustasta ja käytöstä sekä konkreetteja erimerkkejä siitä, miten kielisalkkutyöskentelyä on suomalaisissa perusopetuksessa toteutettu. Toivomme aineiston edistävän omalta osaltaan kielisalkun kotiutumista suomalaiseen perusopetukseen ja sieltä oppilaiden mukana toisen asteen koulutukseen ja siitä eteenpäin.

Opetushallituksen sivulle tuleva kielisalkku sisältää sekä alakouluun että yläkouluun tarkoitetun kielipassin, kielenoppimiskertomuksen ja työkansion kahtena erilaisena kieliversiona (suomen- ja englanninkielisenä sekä ruotsin- ja englanninkielisenä). Kielenoppimiskertomus ja työkansio -osista on laadittu erilliset versiot alakoulun aloitusvaiheeseen (1-3 luokat) ja ylemmille (4-6) luokille. Näihin sisältyvät kielitaidon arviointiin tarkoitetut tarkistuslistat kuullun ymmärtämiseen, lukemiseen, suulliseen vuorovaikutukseen ja tuottamiseen, kirjoittamiseen tasoille A1 – C1. Tarkistuslistat on toteutettu kuudella kielellä (suomi, ruotsi, englanti, ranska, saksa, venäjä).

Yleisiä ja yhteisiä Eurooppalaisen kielisalkun periaatteita ja lähtökohtia noudattava kansallinen versio kielisalkusta ei sido opettajien opetusta alueellisesti tai oppilaitoskohtaisesti. Kansallisen version julkaisemisella varmistetaan vain kielisalkun kansainvälinen käyttöarvo ja vaikuttavuus.

Eurooppalaisen kielisalkun tunnusmerkit

Eurooppalaisen kielisalkun taustana on *Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys* (EVK 2003 eli CEFR 2001) sekä viitekehysten rakentamiseen liittynyt vuosikymmenien pituinen kansainvälinen tutkimus- ja kehittämistyö. Eurooppalainen kielisalkku ja siihen liittyvä kielisalkkutyöskentely edustavat kokemuksellista ja aktiivista sosiaalista näkökulmaa oppimiseen. Tästä näkökulmasta EKS ohjaa oppilaan kielenopiskelua itsenäistyvään (autonomiseen) sekä samalla vuorovaikutteiseen kielenopiskeluun, millä on väistämättä myönteinen siirtovaikutus muuhunkin oppimiseen sekä koulussa että sen ulkopuolella. (Ks. lisää ja tarkemmin Eurooppalaista kielisalkkua ja sen käyttöä esitteleviltä verkkosivuilta).

Samanaikaisesti kun EKS on kunkin kielisalkkua käyttävän oppilaan omaisuutta ja siten aina myös tekijänsä näköinen, on sen tarkoitus olla tunnistettava ja ymmärrettävä kaikkialla Euroopassa. Tämä vaatii sitä, että jokaisessa kansallisessa ja käyttäjätason kielisalkkuversiossa toteutuvat yhteisiksi sovitut piirteet.

Kielisalkkukokonaisuus rakentuu kolmesta toisiaan täydentävästä osasta, jotka ovat kielipassi, kielenoppimiskertomus ja työkansio. **Kielipassi** sisältää kielenkäyttäjän itsearvioinnin kielitaidostaan kaikissa osaamisissaan kielissä sekä tiedot keskeisistä kulttuurisista kokemuksistaan ja kohtaamisistaan. **Kielenoppimiskertomuksessa** oppilas tarkastelee, jäsentää, pohtii ja arvioi omaa työskentelyään ja vertaa sitä asettamiinsa tavoitteisiin, oppimistuloksiin ja kulttuurisiin kokemuksiin. Kielenoppimiskertomuksessa

oppilas käsittelee näitä asioita kaikkien osaamiensa (sekä koulussa että sen ulkopuolella opittujen) kielten kannalta. **Työkansiossa** kielenkäyttäjät säilyttävät valikoimiaan näyttöjä, monikielisyytensä ja monikulttuurisuuteensa liittyviä saavutuksia ja kokemuksia sekä näiden itse- ja vertaisarvioiteja. Nämä työkansiossa olevat dokumentit (esim. opettajien antamat koulu- ja kurssi-arvostelut, kirjoitetut tarinat, suulliset esitykset, koulussa tai koulun ulkopuolella tallennetut runot, laulut, näytelmät, videopätkät lomamatkalta taltioituista vuorovaikutustilanteista) konkretisoivat kielipassissa ja kielenoppimiskertomuksessa esitettyä osaamista.

Kielisalkun kullakin kolmella osalla on oma tehtävänsä ja tarkoituksensa, mutta niiden tekemisen ja työstämisen järjestys sekä lopullinen sijoittaminen salkkukokonaisuuteen on opiskelijan ja hänen opettajiansa / ohjaajiensa ratkaistavissa. Kielisalkku elää ja muuntuu ja on muunnettavissa kunkin kielenkäyttäjän monikielisyden ja monikulttuurisuuden kehittymisen ja kielisalkun käyttötarpeiden mukaisesti.

EKS on elinikäisen kielenopiskelun työkalu, jota hyödyntäen kielenkäyttäjät toisaalta ohjaa omaa opiskeluaan ja oppimistaan, toisaalta raportoi opiskelu- ja oppimisprosessiaan ja sen tuloksia eri vaiheissaan ja muodoissaan. Kielisalkulla on siis kaksi päätehtävää: pedagoginen ja raportoiva. EKS mukautuu kunkin kielenkäyttäjän opiskelupolun eri vaiheisiin ja ympäristöihin. Salkku sopii eri-ikäisille ja erilaisiin elämäntilanteisiin käytettäväksi kouluopintojen aikana ja niiden jälkeen.

Kielisalkku osaamisen arvioinnin työkaluna

Eurooppalainen kielisalkku on kieli- ja kulttuuriosaamisen ja niihin liittyvän opiskelun ja oppimisen arviointiin erityisen hyvin soveltuva työkalu. Koska kielisalkkutyöskentelyn kokonaisvaltaisena tavoitteena on edistää kielenoppijan autonomiaa ja itsenäisyyttä samoin kuin viestinnällistä ja vuorovaikutteista kielenopiskelua, myös arvioinnissa painottuvat itsearvioinnin ja vertaisarvioinnin näkökulmat. Arvioinnissa arvostetaan kaikkea oppimista, sekä formaalia että informaalista, koulussa ja sen ulkopuolella opittua. Arvioinnissa korostetaan myönteistä, osaamisen näkökulmaa, arvioidaan mitä kielellä osataan tehdä. Esimerkkinä tästä ovat konkreettiset Osaan tehdä /can do -tarkistuslistat (esim. ”Osaan esitellä itseni.”). Näiden avulla pienimuotoinenkin osaaminen tehdään näkyväksi ja tiedostettavaksi.

Kielisalkku tosittaa osaamista kaikilla kielitaidon osa-alueilla: kuullun ymmärtäminen, lukeminen, suullinen vuorovaikutus, suullinen tuottaminen, kirjoittaminen. Nämä arvioidaan eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoiilla A1 – C2. Kielisalkussa on potentiaalia erityisesti laadulliseen arviointiin, koska siinä on mahdollista esittää osaamista, joka nykytiedoilla ei vielä ole luotettavasti skaalautuvaa (esim. vuorovaikutustaidot, kulttuurienvälinen toiminta, opiskelutaidot).

Tulevaisuutta kohti salkku kainalossa...

Tulossa oleva perusopetukseen räätälöity salkkuversio tarjoaa mainion apuvälineen oppilaalle ja opettajalle. Jo perusopetukseen tullessaan lapsella voi olla runsaasti kerrottavaa omasta monikielisyystään ja monikulttuurisuudestaan sekä niihin liittyvistä kokemuksista ja kohtaamisista. Esimerkiksi heti perusopetuksen alussa tehtävä kielenoppimiskertomus auttaa sekä luokanopettajaa että mahdollista kieltenopettajaa tutustumaan lapseen paremmin. Kielisalkun tietojen avulla opetusta on helpompi räätälöidä lapsen tarpeiden mukaiseksi ja sitoa opiskelu mielekkäästi lapsen koulun ulkopuoliseen elämään.

Vaikka kansallinen salkkuversio vihdoin on saatavissa, sen laajamittainen ja mielekäs käyttöönotto ja hyödyntäminen vaativat ennen kaikkea asenteellisia valmiuksia. Kielenkäyttäjät kokoaa kielisalkkuun monikielisyytensä laidasta laitaan. Kielten opettajien olisi siis tehtävä yhteistyötä kielisalkkutyöskentelyn

kotiuttamisessa omaan oppilaitokseensa ja nähdä oppilaiden monikielisyyden ja monikulttuurisuuden edistäminen yhteisenä tavoitteena. Opettajien yhteissuunnittelu voi antaa kimmokkeen pitkäaikaiseen yhteistyöhön ja ryhmäytymiseen. Näin tapahtui esimerkiksi Tampereella ja Joensuussa, joiden kielenopettajat (ks. Jaatinen, Dalmo, Grahn-Saarinen & Regan 2011, Perho & Raijas 2011) raportoivat kokemuksiaan EKS:n hyödyntämisestä kansallisen kielikasvatuksen kehittämis- ja tutkimushankkeen, OSKUn, päätteeksi (Hildén & Salo 2011). Opettajat muodostivat pienimuotoisia toimintatutkimusryhmiä salkkutyöskentelynsä kehittämiseen ja sitä kautta karttui myös ammatillinen osaaminen ja teoreettinen perehtyneisyys.

Perusopetuksen alaluokilla on kielisalkkutyöskentelyyn saatava myös luokanopettajat mukaan. Yläluokilla kielisalkkutyöskentelyllä on annettavaa puolin ja toisin sekä kieliaineille että sisältöaineille. Etenkin äidinkielen opettajat tulisi saada mukaan perehtymään oppilaan kokonaisvaltaista kasvua tukevan välineen käyttöön. Kielisalkkuun sisältyviä kulttuurikokemuksia voi tuottaa ja tarkastella muidenkin aineiden kuin kielten yhteydessä, esimerkiksi kotitalouden, musiikin, käsityön, maantiedon, biologian näkökulmista.

Kielisalkku auttaa myös koulun ja kodin välistä yhteydenpitoa ja voi toimia kehityskeskustelujen aineistona. Opettajalle salkku ilmentää koulussa mahdollisesti sivuutettua osaamista ja vanhemmat taas näkevät ja kuulevat salkkunäytteistä, mitä heidän lapsensa koulussa on tehnyt. Parhaimmillaan kielisalkkutyöskentely auttaa opettajaa ja lapsen kotiväkeä näkemään keskinäisen yhteistyön mahdollisuudet lapsen monikieliseksi ja monikulttuuriseksi yksilöksi kasvun edistämässä. Koulun ulkopuoliset kielelliset ja kulttuuriset kohtaamiset ja kokemukset ovat aikuisten tiedostetun tuen avulla merkityksellinen lähtökohta ja jatkuva tuki koulun kieliopinnoille. Oppilaan oma rooli salkkuaineistojen valitsijana kasvattaa hänen itsetuntemustaan ja kykyään tiedostaa osaamisensa realistisesti. Kielisalkkutyöskentely on hyvä työväline myös maahanmuuttajaoppilaiden kohdalla sekä oppilaan että opettajan näkökulmasta: kielisalkun avulla tulee näkyväksi oppilaan kieli- ja kulttuurikokemukset ja osaaminen eri ulottuvuuksineen ja vahvuuksineen jo siinä vaiheessa kun koulun opiskelukielen oppiminen on vasta alkuvaiheessaan.

Opettajankoulutuksessa kielisalkku tulee nykyisellään ainakin teoriassa tutuksi, mutta tilaisuuksia käytännön sovelluksiin perehtymiseen on vaihtelevasti riippuen yliopistosta ja yksittäisistä ohjaajista. Yhteisesti hyväksytty eurooppalainen väline tulisi johdonmukaisesti sisällyttää kieltenopettajien tutkintovaatimuksiin sekä ainelaitoksilla että opettajankoulutuksessa. Niin ikään opetusharjoittelua ohjaavien opettajien tulisi omaksua salkku luontevaksi osaksi omaa opetustyötään, jonka yhteydessä harjoittelijat voisivat perehtyä sen käyttöön opetuksessa.

Opettajien täydennyskoulutuksessa kielisalkku on ollut esillä vaihtelevasti. Heikko virallinen status ei ole rohkaisseut pitkäkestoiseen koulutuspanostukseen. On kuitenkin selvää, että opettajat kaikkialla Euroopassa kaipaavat tukea salkkutyöskentelyn aloittamiseen ja mielekkääseen ylläpitoon. Erityisesti salkun sisältämän monipuolisen informaation käytöstä arvosanaperusteena kaivattaisiin nykyistä selkeämpää opastusta ja ohjeistusta.

Eurooppalaisen kielisalkun suomalaisversion laajamittaiselle käyttöönotolle on nyt paremmat edellytykset kuin koskaan aiemmin. Perusopetusvaiheessa hyödynnettäväksi räätälöidyn kielisalkkuversion tulo kaikkien vapaasti saataville Opetushallituksen verkkosivuilla ei kuitenkaan sellaisenaan takaa Eurooppalaisen kielisalkun päätymistä kaikkien oppilaiden henkilökohtaiseksi työkaluksi. Toivommekin nyt kuntiin ja kouluihin kehittämis- ja uudistamisvalmiutta sekä innostusta kielisalkkutyöskentelyyn. Koulunjohtajien ja opettajien yhteistyöllä, jo tähän mennessä eri puolilla maata kertyneitä kielisalkkutyöskentelykokemuksia hyödyntäen ja kouluissa toteutettavaan kehittämistyön arkeen kiinteästi sidotulla opettajien täydennyskoulutuksella kielisalkku saadaan edistämään oppilaiden elinikäisen opiskelun taitoja, monikielisyyttä ja monikulttuurisuutta.

Seuraavilla verkkosivuilla pääset kätevästi perehtymään Eurooppalaiseen kielisalkkuun eri näkökulmista:

European Language Portfolio – verkkosivut englanniksi ja ranskaksi

<http://www.coe.int/t/dg4/education/elp/>

Using the European Language Portfolio

<http://elp-implementation.ecml.at/>

- Katso noin 14 minuutin esittelyvideo kielisalkusta – englanniksi, ranskaksi tai saksaksi
- Kuuntele prof. David Littlen luento Eurooppalaisesta kielisalkusta
- Tutustu eri maiden kielisalkkuversioihin
- Tutustu kielisalkkuun tekemällä itsellesi Europassin osana kuuluva kielipassi

European Language Portfolio – Whole School Use -projekti

<http://elp-wsu.ecml.at/>

Little, D. 2011. The European Language Portfolio. A guide to the planning, implementation and evaluation of whole-school projects. European Centre for Modern Languages. <http://elp-wsu.ecml.at/Handbook/tabid/2605/language/en-GB/Default.aspx>

Kirjoittajista Ritva Kantelinen on Itä-Suomen yliopiston kielipedagogiikan professori ja dosentti Raili Hildén työskentelee vieraiden kielten didaktiikan yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa.

Lähteitä:

CEFR 2001 = Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Council of Europe. Strasbourg. http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/CADRE_EN.asp

EVK 2003 = Eurooppalainen viitekehys. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. 2003. Helsinki: WSOY.

Hildén, R. & Salo, O-P. (toim.) 2011. Kielikasvatus tänään ja huomenna. Opetussuunnitelmat, opettajankoulutus ja kielenopettajan arki. Helsinki: WSOYpro.

Jaatinen, R., Dalmo, T., Grahn-Saarinen, A-M. & Regan, E. 2011. Luokkayhteisö kulttuuritiedon ja – taidon aarreaittana. Kulttuuritietojen opettamisesta kohtaamisen pedagogiikkaan perusopetuksen kielikasvatuksessa. Teoksessa R.Hildén & O-P.Salo (toim.) Kielikasvatus tänään ja huomenna. Opetussuunnitelmat, opettajankoulutus ja kielenopettajan arki. Helsinki: WSOYpro, 122-146.

Kohonen, V. 2005. (toim.) Eurooppalainen kielisalkku Suomessa. Tutkimus- ja kehittämistyön taustaa ja tuloksia. Helsinki: WSOY.

Perho, K. & Raijas, M. 2011. Kielisalkkuprojekti ja venäjän kieli alaluokilla. Teoksessa R.Hildén & O-P.Salo (toim.) Kielikasvatus tänään ja huomenna. Opetussuunnitelmat, opettajankoulutus ja kielenopettajan arki. Helsinki: WSOYpro, 183-205.